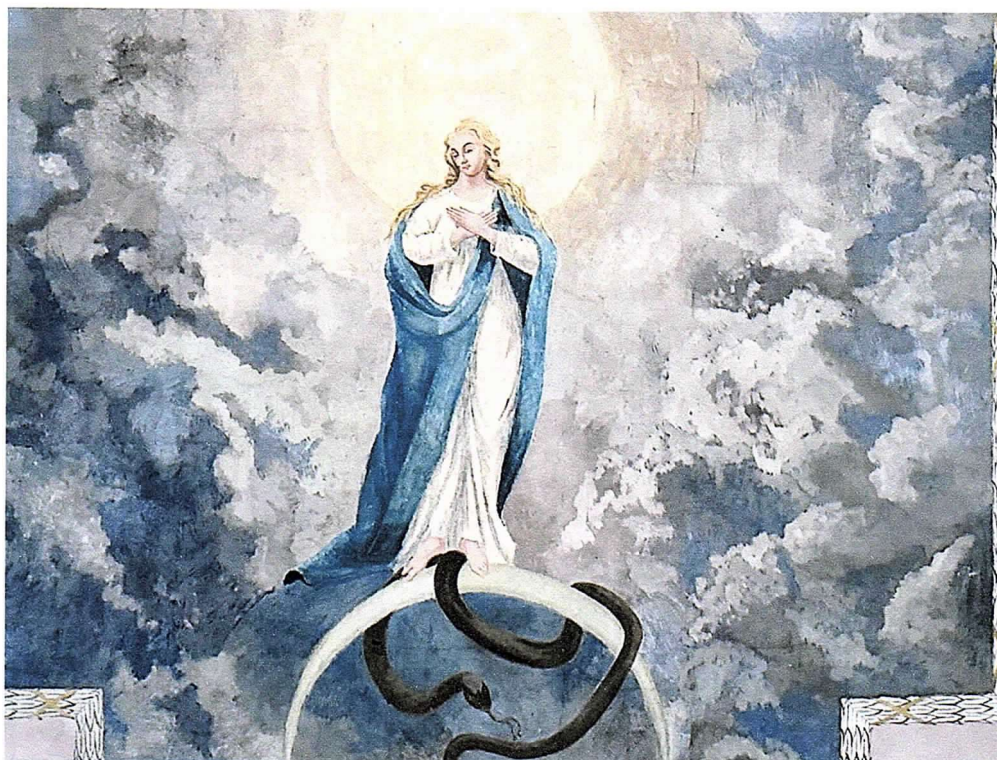

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
polichromii sklepień nawy głównej, prezbiterium oraz absyd
według projektu Karola Dąbrowskiego
we wnętrzu kościoła parafialnego
p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Osieku.

Inwestor: Parafia Rzymskokatolicka p.w. św Stanisława Biskupa i Męczennika w Osieku
28-221 Osiek, ul. Mickiewicza 30

Autorzy opr: mgr Paweł Sobczyński -dyplomowany konserwator dzieł sztuki
nr dyplomu 7436 WKiRDS ASP w Warszawie

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Kielcach
Delegatura w Sandomierzu
Załącznik do decyzji / postanowienia
z dnia 02.04.2024 nr 91/B/2024

mgr sztuki Paweł Sobczyński
uprawnienia do kierowania i nadzorowania
prac konserwatorsko-restauratorskich
w obiektach wpisanych do rejestru zabytków
nr uprawnień 7436 WKiRDS ASP w Warszawie
S05CMI1884

Osiek, marzec 2024

Z up. Świętokrzyskiego Wojewódzkiego
Konserwatora Zabytków w Kielcach
mgr Leszek Polanowski
Kierownik Delegatury w Sandomierzu

Spis zawartości opracowania:

1. Cel i zakres opracowania	str. 3
2. Podstawowe dane zabytku	str. 3
3. Stan zachowania obiektu i przyczyny zniszczeń	str. 5
4. Program prac konserwatorskich	str. 8
4.1 Wnioski i założenia konserwatorskie	str. 8
4.2. Proponowane postępowanie konserwatorskie	str. 9

1. Cel i zakres opracowania

Przedmiotem niniejszego opracowania jest program prac konserwatorskich dotyczący XX wiecznej polichromii ściennej sklepienia nawy głównej i prezbiterium oraz absyd kościoła parafialnego w Osieku. Malowidła powstały według projektu Karola Zdzisława Dąbrowskiego na przełomie 1966 i 1967 roku.

Opracowanie zawiera część opisową, w której uwzględniono podstawowe dane o obiekcie, analizę stanu zachowania w odniesieniu do przeprowadzonych w marcu 2024 roku oględzin na podstawie których sformułowano wnioski i założenia konserwatorskie wraz z propozycją postępowania konserwatorskiego. Zawarta w opracowaniu dokumentacja fotograficzna ilustruje stan obecny polichromii i jej charakterystycznych zniszczeń.

2. Podstawowe dane zabytku

Obecny kościół parafialny pw. św. Stanisława wystawił w 1852 r. Żyd, Szmul ze Staszowa, na zlecenie Wasilija Pogodina, prawosławnego właściciela dóbr osieckich. Przy budowie świątyni na planie krzyża greckiego popełniono błędy budowlane, których efektem było pęknięcie murów. W niedługim czasie po zakończeniu prac mury wzmocniono ankrami. W latach 1896-1897 kościół poddano gruntownej przebudowie dodając do ramion krzyża apsydy.

W latach 1966-1967 świątynię ozdobiła polichromia, według projektu Karola Dąbrowskiego. Malowidła, prawdopodobnie w technice tempery powstały na pobiale. Ich podłożem jest strop o drewnianej konstrukcji z narzuconą na niego zaprawą wapienną. Być może materiałem zbrojeniowym dla tynku jest trzciniowanie.

Polichromia występuje na sklepieniu nawy głównej i prezbiterium oraz w absydach kaplic. Większe figuralne kompozycje ujęto w uszatyh ramach, a mniejsze wizerunki świętych zamknięto w kołach lub rombach (Fot. 1).. Malowane obramienia to płasko ukazane liście lauru przewiązane co jakiś czas krzyżem z wstążki. Tematem obrazów są sceny z życia św. Stanisława i Wojciecha oraz Mieszka I ukazanego podczas Chrztu Polski (Fot. 2). Plafony na stropach kaplic ukazują sceny z życia Chrystusa i Matki Bożej Niepokalanej. Harmonijna kolorystyka scen zbudowana na palecie pigmentów ziemnych osadzona jest na delikatnym tle szaro - zielonym w nawie głównej, różowym i ugrowym w kaplicach. Farba kładziona z widocznymi pociągnięciami pędzla, wrażeniowo (Fot. 3).

Brak jest informacji o późniejszych pracach konserwatorskich, którym poddane mogły być malowidła. Ich śladów nie widać także na obiekcie.

Fot. 1 Polichromia ścienna z lat 1966-1967 autorstwa Karola Dąbrowskiego we wnętrzu kościoła parafialnego p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Osieku. Widok stanu istniejącego części nawy głównej.

Fot. 2 Polichromia ścienna z lat 1966-1967 autorstwa Karola Dąbrowskiego we wnętrzu kościoła parafialnego p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Osieku. Widok stanu istniejącego sklepienia prezbiterium.

Fot. 3 Polichromia ścienna z lat 1966-1967 autorstwa Karola Dąbrowskiego we wnętrzu kościoła parafialnego p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Osieku. Widok stanu istniejącego sklepienia kaplicy. Wrażeniowy sposób kładzenia plamy barwnej.

3. Stan zachowania i przyczyny zniszczeń obiektu

Przeprowadzone w marcu 2024 roku konserwatorskie oględziny malowideł ściennych korpusu nawowego, prezbiterium i kaplic wykazały:

- uszkodzenia mechaniczne podłoża i warstwy malarskiej,
- uszkodzenia warstwy malarskiej powstałe w wyniku zawilgocenia nieuszczelności płaci Dachowej,
- zmiany estetyczne powstałe w wyniku starzenia się pigmentów i spoiw,
- zmiany estetyczne warstwy malarskiej spowodowane wiekową eksploatacją świątyni.

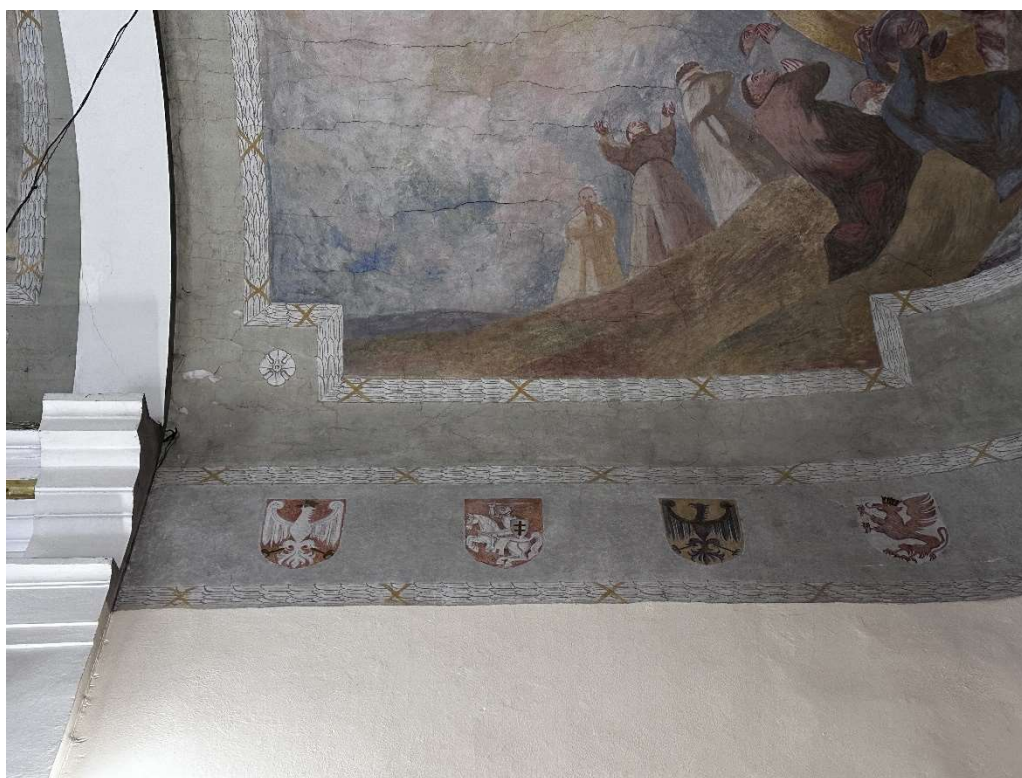
Całą powierzchnię polichromii pokrywa regularna siatka poletkowatych spękań tynku. Jej występowanie należy wiązać ze zmianą objętości drewnianego podłoża z którego zbudowano sklepienie kolebkowe i strop.

Siatka ciemnych spękań agresywnie przecina malarską kompozycję negatywnie wpływając na jej odbiór estetyczny. Prawdopodobnie następstwem spękań są również odspojenia pobiały widoczne w tle przedstawienia z prezbiterium (Fot. 4).

Ponadto, miejscowo widoczne są drobne ubytki tynku, których ciemny środek sugeruje, że mogły powstać wskutek mechanicznego wybicia lub korozji metalowego elementu mocującego trzciniowanie (Fot. 5).

Podczas oględzin sceny w kaplicy z wizerunkiem Niepokalanej zaobserwowano zniszczenia powstałe w wyniku nieszczelności połączenia dachowej. Ich obrazem są miejscowe odspojenia warstwy polichromii oraz jej ciemne przebarwienia spowodowane rozwojem pleśni (Fot.6).

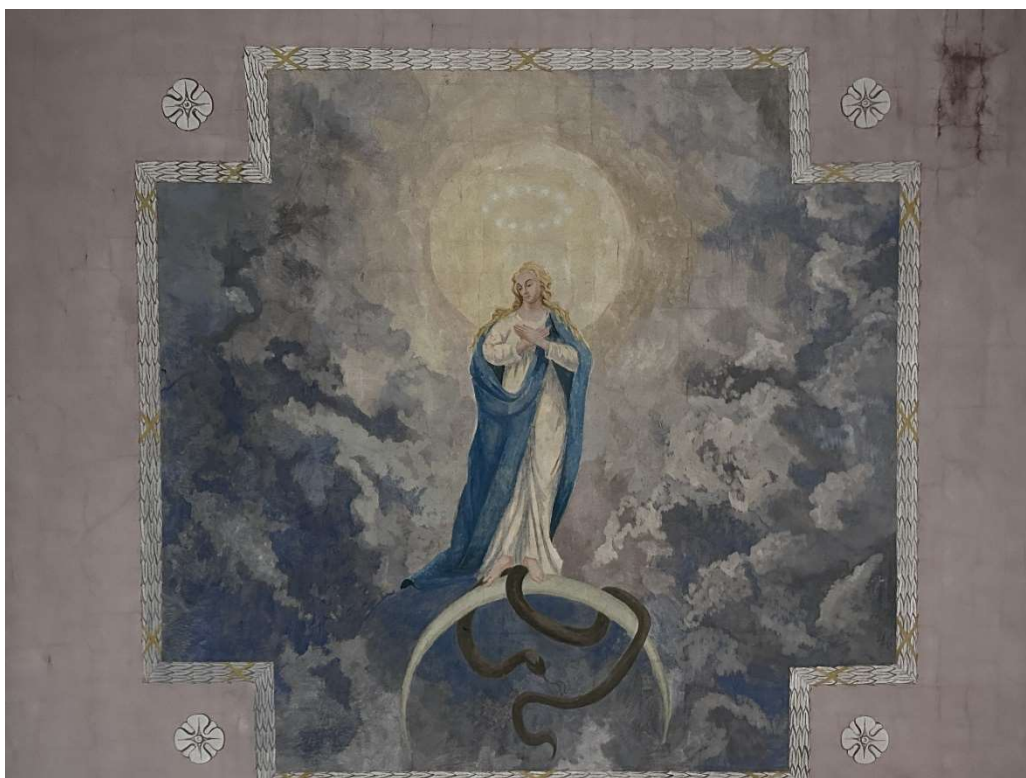
Ostatnią grupą zniszczeń są zmiany estetyczne powstałe w procesie starzenia się pigmentów i spoiw. Zjawiska fizyko-chemiczne powodują stopniową utratę siły wiązania farb i ich pudrowanie się. Ponadto malowidło pokrywa warstwa luźnych zanieczyszczeń, kurzu i pajęczyn powstała podczas wieloletniego użytkowania świątyni. Osadzający się brud znacząco przyciemnił kolorystykę polichromii.

Fot. 4 Polichromia ścienna z lat 1966-1967 autorstwa Karola Dąbrowskiego we wnętrzu kościoła parafialnego p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Osieku. Widok stanu istniejącego. Siatka spękań wapiennego podłoża i ubytek pobiały w apsydzie prezbiterium.

Fot. 5 Polichromia ścienna z lat 1966-1967 autorstwa Karola Dąbrowskiego we wnętrzu kościoła parafialnego p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Osieku. Widok stanu istniejącego. Siatka splekań wapiennego podłoża i ubytek pobiwały w apsydzie prezbiterium.

Fot. 6 Polichromia ścienna z lat 1966-1967 autorstwa Karola Dąbrowskiego we wnętrzu kościoła parafialnego p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Osieku. Widok stanu istniejącego. Ślad zawilgocenia z nieszczelności w dachu.

4. Program prac konserwatorskich

4.1 Wnioski i założenia konserwatorskie

Figuratywna polichromia ścienna we wnętrzu kościoła parafialnego p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika stanowi wartość artystyczną i historyczną. Malowidła, powstałe w latach 60 -tych XX wieku zawdzięczamy Karolowi Dąbrowskiemu - konserwatorowi, artyście malarzowi i dydaktykowi. Projektant malowideł doskonale wpisał je w architekturę kościoła i być może czuwał nad estetycznymi rozwiązaniami. Pozostawiona praca jest nielicznym zachowanym przykładem jego artystycznej aktywności twórczej, która dotyczyła głównie konserwacji zabytków.

W związku z powyższym proponuje się podjęcie działań konserwatorskich mających na celu powstrzymanie procesu zniszczeń i utrzymanie autorskiej estetyki.

Tworząc program prac konserwatorskich dla opisywanych malowideł posłużyć możemy się cytatem z publikacji ich twórcy, który w „Przeglądzie Artystycznym” z 1953 r. w nr 4 pisał: *„Dzisiejsza konserwacja polegać powinna na maksymalnym wzmocnieniu istniejącej struktury (substancji materialnej zabytku - przypis autora) przy użyciu środków obojętnych lub podobnych chemicznie do oryginału i wydobyciu wartości artystycznych jedynie przez usunięcie późniejszych warstw brudu, przemalowań i narzutów...¹*

Planowane działania będą polegać na oczyszczeniu malowideł z nawarstwień luźnych i brudu, utrwaleniu pudrujących się warstw malarskich, wzmocnieniu strukturalnym osłabionych tynków wraz z konsolidacją odspojień, miejscowych zabiegów odsalających w obrębie dawnych nieszczelności dachu, uzupełnieniu ubytków tynku i pobiał wapiennych, konsolidacji malowidła i pobiał, rekonstrukcji trwale uszkodzonych partii polichromii oraz retuszu oryginalnej warstwy malarskiej.

Zabytkowy charakter obiektu oraz specyfika jego zniszczeń wymaga aby wszelka ingerencja w jego materię powinna być prowadzona wyłącznie przez dyplomowanych konserwatorów dzieł sztuki w oparciu o uprzednio wykonane próby w miejscach mniej eksponowanych. Wszelkie zabiegi konserwatorsko-restauratorskie należy wykonać z zastosowaniem materiałów wysokiej jakości a przebieg prac wymaga systematycznej rejestracji fotograficznej. O wszelkich zmianach i nowych okolicznościach które wynikną w

¹ Stanisław Stawicki, Ochrona Zabytków 45/4 (179), 388-390, 1992

trakcie prowadzonych prac konserwatorskich należy obligatoryjnie poinformować służby WUOZ w Sandomierzu.

Prawidłowo przeprowadzone zabiegi konserwatorskie przywrócą dawne walory estetyczne polichromii, będącej przykładem twórczości XX wiecznego artysty i konserwatora oraz przyczynią się do uatrakcyjnienia wnętrza świątyni parafialnej w Osieku.

4.2 Proponowane postępowanie konserwatorskie

1. Oczyszczenie powierzchni malowidła z zabrudzeń powierzchniowych gąbkami poliuretanowymi Wishab.
2. Utrwalenie pudrującej się warstwy malarskiej np. z zastosowaniem roztworu Klucelu G w alkoholu nanoszonego przez bibułkę japońską.
3. Konsolidacja ewentualnie odspojonych i spęcherzonych tynków metodą iniekcji preparatami na bazie wapna i krzemianów np. Bresciani Malta 6001 lub Malta 6002; PLM-AL, PLM-M
4. Odsolenie tynków w miejscach wskazujących na kontakt z wodą deszczową przeciekającą przez sklepienie. Zabieg wykonany zostanie metodą swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska po wcześniejszym przeprowadzeniu prób na wpływ kompresów na warstwę malarską.
5. Dezynfekcja warstw malarskich i tynków. Miejsca zaatakowane przez grzyby i mikroorganizmy zostaną zdezynfekowane metodą natrysku lub powlekania z użyciem środków grzybobójczych i bakteriobójczych tj. Preventol, Boramon.
6. Uzupelnienie ubytków oraz spękań tynku kitem wapienno - piaskowym lub gotowym np. Keim Athenit.
7. Naprawa pęknięć tynków sklepień. Miejsca pęknięć zostaną odczyszczane z zabrudzeń i wypełnione metodą iniekcji z użyciem szybkowiązających środków mineralnych tj. Ledan, zaczyn z uszlachetnionego wapna i białego cementu. Największe pęknięcia zostaną i wypełnione zaprawą wapienną zbrojoną włóknem syntetycznym. Następnie na wypełnione miejsce pęknięcia nałożona zostanie drobna siatka z włókna szklanego i dwuwarstwowy tynk wapienny.
8. Uzupelnienie ubytków pobiał wapiennych dobranych pod względem koloru oraz faktury malarskiej.
9. Konsolidacja malowidła oraz izolacja pobiał kilku procentowym roztworem Paraloidu B-72 w Actonie.
10. Retusz oryginalnej warstwy malarskiej metodą scalająco - naśladowczą pigmentami na spoiwie odwracalnym np. Klucel G w Alkoholu.